

V Ö R Ö S I S T V Á N

VALAMI A KORRÓL

Kemény István köszöntése

Verset írni sokkal nehezebb, mint nem írni. De van, akinek verset nem írni nehéz. Az ilyen embert tartjuk költőnek. A költő maga alkothat szabályokat, és ha kedve van, fel is rúghatja őket. Épp a versírás bizonyos ki nem mondott szabályok felrúgása. Például annak, hogy egyes dolgokról nem beszélünk. Nem wittgensteini értelemben, hiszen lehetne róluk beszélni, sőt jó is lenne, de valamiféle polgári illendőség megkötöti a kezünket. Fáj róluk beszélni. Az elevenünkbe talál pár szó, egy vers segítségével vesénkbe lát... De ki is? A költő? A társadalom? Mi magunk? Kemény István nagyon gyakran talál el ilyen érzékeny pontokat verseivel. Viszonylag keveset ír, mert bizony nagy erő kell összeszedni magunkat ezekhez a kellemetlen dolgokhoz. Megszólaltatni a koboldkórust, a néma H-t, úgy tenni, mintha ez élőbeszéd lenne, és nem játék méreggel és ellenméreggel. De hagyjuk ezt a kisszerű bűvészkedést Kemény kötetcímeivel. Bár az, hogy lehetséges így tenni, arról árulkodik, mennyire fontosak esetében a címek, hogy mennyire kibeszéli a titkait már a könyvborítón. Hogy mennyire lényeges minden látszólag lazán odatett elem. És épp ez a titka. Lazaság és lényegre törés.

Kemény István versei széles körben népszerűek voltak a kezdetektől, a nyolcvanas évek első felétől, és azok máig is. Ő Ady követője abban a tekintetben (is), hogy szeretné, ha szeretnék. Ezzel ellentétben József Attila megszabja: „Csak az olvassa versemet...” Ami persze kényelmesebb hozzáállás, rögtön limitálni az olvasóinkat, kizárni a közönyösöket a potenciális befogadók közül. József Attila is a szeretetre hivatkozik az idézet folytatásában, de már eleve elvárja, kötelezővé és így lehetetlenné teszi. Ez az olvasó-rendszabályozás és -szűrés az ő esetében logikus és következetes eljárás, de másoknál talán inkább szerep, kudarckerülés. Persze téves a párhuzam, hogy ha valakit sokat olvasnak, és azt sikernek tartjuk, abból még nem következik, hogy ha valakit kevesen, az kudarcc. Gondoljunk Mallarméra. Kemény viszont vállalja a szeretetre való apellálást. Egyik legújabb *Közleményét* ezzel meri zárni: „a szeretet és a hit a két legfontosabb dolog, amit halandó ember birtokolhat”. Hát lényegre törésből ez még tőle is meglepő, és ezúttal nem laza, hanem feszes, elvágólagos. Többnyire inkább kimondatlanul (azaz mást kimondva) kéri a szeretetet, és nem véleményezi. Ez nála alapján véve nem költői program, hanem alkati kérdés.

Kemény sok tekintetben hozott újat a magyar költészetbe. Vagy inkább mindig valami mást, mint ami várható volt, mást, mint amit az *elfelejtett tanszékeken* várhatónak tartottak. Neki nem az volt az új, amit már mindenki tudott, amit mindenki várt és elvárt. Az elvárások elől, mint egy ügyes bokszoló, mindig elhajolt, nem nagyon tudták eltalálni. Hogy aztán sokszor, sok helyre betaláljon, látszólag komótos, látszólag ábrándozó szemléletmódjával és beszédével.

Abban az irodalomtörténeti pillanatban, amikor úgy tűnt, a magyar költészet akár avantgárd-neoavantgárd fordulatot is vehet, továbbgondolva a hetvenes évek prózaforulatának stilisztikai következményeit, Kemény bemosolygott az ablakon, mint a hold, és azt mondta (dehogyan mondta, rögtön úgy verselt): márpedig én rímes verseket fogok írni, rokkó alapokra helyezkedem, fantáziálni fogok a verseimben, mert, bocsánat, elfelejtetem figyelni, amikor ki lett osztva, hogyan is kell most írni. Bár ez az interpretáció mégis téves, hiszen Kemény fellépésében és írásaiban sosem volt semmi támadó, pedig közhelyeket bontott le, újragondolásra serkentett biztosnak hit bizonytalanságok és bizonytalan magabiztosságok ügyében sokakat. Az úgy tíz évvel ezelőtt a politikai versről kirobant vitát is ő idézte elő *Búcsúlevél* című versével. Arra a kérdésre, hogy lehet-e érvényesen ilyen fogalmakról írni, mint haza, magyarság, igennel felelt, de persze megint nem az elvárt választ adta a hogyanra. E miatt a kiszámíthatatlanság miatt kelt folytonosan figyelmet munkássága. És épp ebben áll a valódi költő.

De mindezek ellenére nem pusztán költő, prózai munkái és esszéi nem egyszerűen a költői életmű mellékdallamai, és nem is lírája értelmezését szolgálják. *Lúdbőr* című esszékötete jó néhány jelentős reakciót kiváltó írást tartalmaz. A *Kedves Ismeretlen* című regénye pedig fontos állomása az új évezred prózájának, és az ezredforduló fontos korértelmezése, nem lírai eszközökkel, ahogy azt előző regényében, *Az ellenség művészetében* tette, hanem valóban a prózaíró eszköztárával. Annak a könyvnek sodra van, jellegzetes figurái vannak. Bár messze vezetne, hogy megpróbáljuk kimondani, mik a prózaeszközök, és bebizonyítani, hogy verseszközökkel lehetetlen eredményt elérni egy regény írása közben. Ha a tágasan értelmezett ezredforduló magyar világának, sőt világállapotának megértéséhez fogódzókat keresünk, akkor Kemény regénye és versei egyaránt nagyon fontosak lehetnek. Mondhatnánk, prózaírói erényekkel élt, amikor olyan hatalmas tablót alkotott mai és elmúlóban lévő világunkról, mint a verseiben. Ez a kép talán mozaikos, de ennek ellenére pontos. Vagy épp ezért? Az igazi (realista?) korrajz megeshet, hogy épp költői életművekben tud mostanában kirajzolódni. Kemény esetében biztos. Realizmusa rokkó, naturalizmusa dal, pszichologizálása mitologizálás, korrajza vízió és ábrándkép elegye. Szürrealizmusában viszont annyi mindenre ráismerhetünk. Más irányba fordította a magyar versolvasás és versértés szekerét, vállalni mert írói feladatokat, és meg is tudta oldani őket, az összkép pedig nem véletlenül egységes, mert egy nem mindennap verset író ember mindennap költői éberséggel körbejártatott tekintete világítja át világunkat benne, szavai segítenek megérteni korunkat. Vagy ami még fontosabb: elfogadni. És megbocsátani, hogy ma élünk. Nem tudom, hogyan bírnánk ki mindezt Kemény István nélkül!